

Ils «esters» lavuran per la bainstanza svizra

Marc Spescha tracta la tematica da l'immigraziun e vul prender la tema a la glied

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ Il cudesch «Zukunft 'Ausländer'» dat ina survista da l'immigraziun en Svizra. L'autur Marc Spescha pledescha per dapli prudientscha pertutgant ils esters. El fa attent ch'ils «problems dad oz cun ils esters», han per part existi gia avant tschient onns. En general na sa tracti gnanca da problems fundads, mabain sulet da temas en la populaziun. Questas temas vegnan adina puspè nutridas cun nova propaganda.

Cura ch'ils Svizzers fugivan

Il messadi dal cudesch è simpel: «Carstgauns senza pass svizzer na dastgan betg pli vegnir tractads sco fenomen mulstus da noss mintgadi u schizunt sco profitaders da 'nossa' bainstanza.» Spescha pledescha persunter che nossa societad sa libereschia da pregiudizis privlus e s'infurmeschia da rudent. L'invista fundada calmeschia numnadamain la glied tementada.

Spescha regorda ch'ins ha avant 150 onns savilà en terras estras sur da Svizzers maltschecs – Svizzers ch'emigravan per fugir da la fom. Era ils «Schuobacheclers» eran fugitivs da la fom.

Oz vegn savilà tar nus sur dals esters. Els vegnan titulads sco «Jugos» u cun auters plects plain spretsch.

Ils «Tschinggs» per ils tunnels

En il 19avel tschientaner era la Svizra anc in pajais d'emigraziun. Il 1880 ha quai midà. Per ils tunnels dal Gottard e dal Simplon hai duvrà luvriers. Quels han ins recrutà en l'Italia. Entaifer curt temp è la populaziun da lingua taliana en Svizra sa dubliada.

Gia discurrevan ins dal problem cun ils esters. I vegniva pretendi ch'ins introduceschia controllas rigurusas als cunfins. Plinavant temivan ins ch'ils esters dovriam memia blers daners dal poveresser.

Fin la segunda guerra mundiala è la procentuala dad esters puspè ida enavos. Intgins Talians èn turnads, auters han sa laschè natiralisar. Il 1941 – amez guerra – avevi en Svizra be pli 5,2 pertschient esters, inclus ils fugitivs. Quai è stà la pli bassa procentuala d'esters da l'entir 20avel tschientaner.

En il futur vegnan lavurants esters ad occupar ulteriurs secturs da l'economia svizra. LO

Pavel per l'industria

Suenter ha la Svizra puspè duvrà lavurers e lavureras. Ils «saisoniers» èn diventads il puffer conjunctural. Ils onns settanta durant la crisa d'ielì èn tschient millis da lavurers sfurzadamain puspè turnads a chasa. «Il tractament discriminant dals immigrants da lavur ha garantì a nus creschientscha economica, ha purschi als Svizzers carrieras socialas e professunalas extraordinarias ed ha laschè surventscher nus senza donns ils onns da crisa», concluda Spescha.

Suenter han ins recrutà glied da la Jugoslavia e da Portugal per l'economia da bajegiar e per il turissem. Il 1991 ha la Svizra dentant engrevgià l'immigraziun per saisoniers. Tenor il «model en trais circuls» (Drei-Kreis-Modell) valivan ils Jugoslavs – fin lura forzas da lavur bainvesidas – tuttenina betg pli sco lavurers d'in pajais da recrutaziun valabel.

Durant la guerra en l'anteriura Jugoslavia èn blers fugitivs vegnids en Svizra, damai ch'els avevan qua enconuschents. Gist en quel temp è vegni lantschè l'iniziativa d'abus dal dretg d'asil. Ma il numer da dumondas d'asil è puspè sa smesà.

Ils indigens senza pass cotschen

Che nus avain ina gronda procentuala d'abitants senza pass svizzer è tenor

Spescha d'attribuir a la pratica da natiralisaziun. Il 1997 ha la Svizra gi in cifra da natiralisaziun da 1,4 pertschient. En stadis vischinants, danor l'Italia, era quella cifra pli auta: En l'Austria 2,2 pertschient, en Belgia 3,5 pertschient, en Germania 3,7 pertschient, en Olanda 8,8 pertschient. Sche la Svizra natiralisass uschè stediadamain sco ils pajais vischins, muntass la procentuala d'esters a radund diesch pertschient, scriva Spescha.

«Pli ch'in milliun dals Na-Svizzers ch'èn domiciliads en noss pajais possedan ina permissiun da domicil. Els valan era giuridicamain sco indigens, ma senza dretgs politics. Ca. 900 000 da quellas personas èn naschidas qua u vivan dapli pli che diesch onns en Svizra.»

Senza esters nagina bainstanza

Glied senza pass svizzer contribuescha bler al product sozial brut. Els lavuran radund 1,692 milliardas uras. Quai è ina quarta dal volumen da lavur. En la media lavuran ils esters 1696 uras l'onn, otg pertschient dapli ch'ils Svizzers cun 1567 uras.

Las contribuziuns d'AVS dals esters eran il 1990 per il dubel uschè autas sco las prestaziuns retratgas.

Interessant è era las constataziuns da l'Uffizi federal per statistica: «Esters ed estras èn in factur central per

il funcziunar da l'economia svizra.» En connex cun il svilup demografic vegn prognostigà ch'ins dovria en il futur dapli esters. Els mantegnan giuvna nossa societad. En la mitad dal 21avel tschientaner datti trais giadas dapli glied sur 80 onns che oz. Sin in pensunià vegnan oz quatter personas che lavuran. Da quellas na han gnanca trais il pass cotschen.

Criminalitad?

Spescha descriva sias experientschas cun dretgiras ed uffizis pertutgant permissiuns da dimora per esters. I sa tracta da cas concrets ch'el ha tgrà sco giurist. Interessant è era ses patratgs ch'el fa davart la criminalitad dad esters, ch'è tenor el main drammatica che quai che las medias mussan.

Ils stadis d'industria desidereschian ozendi forzas da lavur qualificadas ord ils pajais dal Terz mund. Ins stoppia dentant dar adatg ch'ins na piclia betg sulet las rosinas or da la petta. Ins haja era da mussar respect visavi ils esters malsaus ed impedids che hajan purschi a nus lur forza da lavur.

Spescha pledescha per avertadad cosmopolita e per dapli calmezza e respect uman vers esters.

Marc Spescha: «Zukunft 'Ausländer', Plädoyer für eine weitsichtige Migrationspolitik», chasa editura Haupt, 160 paginas, 32 francs, Berna 2002. ISBN 3-258-06513-6